

Hoogwaterbeschermingsprogramma-2

10^e Voortgangsrapportage

Verslagperiode 1 januari 2016 – 30 juni 2016

Inhoud

1	Inleiding 4
1.1	Kerngegevens van het HWBP-2 4
1.2	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode 5
1.3	Leeswijzer 6
2	Ontwikkelingen in en rond het programma 8
2.1	Algemene ontwikkelingen 8
2.2	Kwaliteit en auditing 8
2.3	Correspondentie met het parlement 9
3	De scope van het programma 10
3.1	Programmascope 10
3.2	Projectscopes 10
4	Voortgang en planning 12
4.1	Voortgang van het programma 12
4.2	Planningsystematiek 14
4.3	Voortgang mijlpalen 15
4.4	Ontwikkelingen in de planning van het HWBP-2 16
5	Risicomanagement 18
5.1	Risicobeheersing 18
5.2	Risico's met gevolgen in tijd 18
5.3	Risico's met gevolgen in geld 20
5.4	Algemeen beeld op programmaniveau 22
6	Financiën 18
6.1	Programmabudget 24
6.2	Programmaraming 24
6.3	Ontwikkelingen in de ramingen van de lopende projecten 26
6.4	Kasreeks 27
6.5	Apparaatkosten Rijkswaterstaat 27
6.6	Cumulatieve verplichtingen en uitgaven 27
Bijlage werkwijze subsidieverlening door het rijk	

1 Inleiding

1.1 Kerngegevens van het HWBP-2

Om Nederland duurzaam te beschermen tegen overstromingen vanuit de grote rivieren, meren en de Noordzee, toetsen de beheerders van de primaire waterkeringen regelmatig of deze primaire waterkeringen voldoen aan de vigerende veiligheidsnormen. In 2001 is deze toets voor het eerst uitgevoerd, in 2006 voor de tweede keer. Op basis van deze toetsen is een deel van de primaire waterkeringen afgekeurd. Verder bleek uit een toets in 2003 door Rijkswaterstaat en de waterschappen dat de zeeweringen langs de Noordzeekust op een aantal locaties op een termijn van 20 jaar niet meer aan de geldende veiligheidsnorm zouden voldoen. Deze locaties zijn aangemerkt als de 'Zwakke Schakels'. Op negen van deze locaties ligt tevens een opgave tot verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, de zogenaamde 'Prioritaire Zwakke Schakels Kust'.

De maatregelen die de beheerders moeten treffen om de in 2001 en 2006 afgekeurde keringen weer aan de vigerende veiligheidsnormen te laten voldoen, zijn op het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) geplaatst. Voorwaarde hiervoor is dat de waterkeringen zijn afgekeurd vanwege wijzigingen in de gestelde veiligheidsnorm, de hydraulische randvoorwaarden of de toetsvoorschriften. Maatregelen zoals regulier of achterstallig onderhoud vallen hier dus niet onder. Voorwaarde is ook dat verbetering van de veiligheidssituatie niet plaatsvindt vanuit een ander programma. Maatregelen die voortkomen uit de derde toetsing van 2011 vallen niet binnen de scope van het HWBP-2, deze worden meegenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). In totaal worden in het HWBP-2 87 projecten aangepakt, waarvan 362,4 km dijken en 18 kunstwerken.

Op basis van de Waterwet komen de afgekeurde dijken en kunstwerken in aanmerking voor rijkssubsidie. Hiervoor toetst het rijk de maatregelen met oog op het robuust, sober en doelmatig op orde brengen van de waterveiligheid. De werkwijze die hierbij gehanteerd wordt, is beschreven in de bijlage. De beschikbare financiële middelen voor het HWBP-2 op de begroting van het Deltafonds worden gevoed door middelen van het rijk en bijdragen van de waterschappen op grond van de afspraken in het Bestuursakkoord Water.

Karakteristieken van het HWBP-2

Het HWBP-2 is op 22 maart 2011 door de Tweede Kamer aangewezen als 'Groot Project'. Door middel van de basisrapportage is de Tweede Kamer geïnformeerd over het programma. De basisrapportage beschrijft ook de verantwoordelijkheden van de partijen die bij het programma betrokken zijn.

De minister van Infrastructuur en Milieu is verantwoordelijk voor het systeem van hoogwaterbescherming in Nederland. In het geval van het HWBP-2 is de minister verantwoordelijk voor het vaststellen van het programma, het beoordelen van de subsidieaanvragen van de beheerders op basis van de subsidiecriteria, het verstrekken van de subsidies en het rapporteren aan de Tweede Kamer.

De water- en hoogheemraadschappen (binnen het HWBP-2 veruit het grootste deel van de beheerders) kennen eigen democratisch gekozen besturen. Als waterkeringen in de periodieke toetsrondes worden afgekeurd, zijn zij verplicht maatregelen te treffen, waardoor de afgekeurde keringen weer aan de vigerende wettelijke normen voldoen. Voor deze maatregelen kan subsidie worden aangevraagd.

Binnen de kaders van de eigen verantwoordelijkheden geven Rijk en waterschappen als uitvoeringsalliantie invulling aan de opgave van HWBP-2. De minister is voor het HWBP-2 verantwoordelijk voor de subsidieverstrekking en de waterbeheerders zijn

verantwoordelijk voor de realisatie van de afzonderlijke projecten. Gezien deze verantwoordelijkheidsverdeling zijn de formele sturingsmogelijkheden van het Rijk in het HWBP-2 in vergelijking met andere grote projecten, zoals Ruimte voor de Rivier (RvR) of Maaswerken, beperkt.

1.2 Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Voortgang van het programma

Deze verslagperiode is één project opgeleverd en van één project is met het afgeven van de subsidiebeschikking de realisatie gestart. Per 30 juni 2016 voldoen 71 projecten aan de vigerende veiligheidsnorm. Drie projecten bevinden zich in de planstudiefase en dertien projecten in de realisatiefase.

In het HWBP-2 werken de waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan de waterveiligheid en de inpassing van de dijk- en kustverbeteringen in de omgeving. Waar mogelijk worden daarbij innovatieve oplossingen toegepast zoals bij de toepassing van Elastocoast bij het project Waddenzeedijk Friese Kust. Voor het toepassen van breuksteen is in de verslagperiode een nieuw protocol voor een vlakdekkende inspectiemethode opgeleverd.

In de verslagperiode heeft de Audit Dienst Rijk (ADR) de controle op de negende voortgangsrapportage (VGR9) afgerond met een goedgekeurde accountantsverklaring.

Cumulatief is tot en met 30 juni 2016 1.569 miljoen euro gerealiseerd. De stand van het HWBP-2 per 30 juni 2016 is samengevat in figuur 1.

Scope

De scope van het HWBP-2 bestaat uit 87 projecten, bestaande uit 18 kunstwerken en 362,4 kilometer te versterken waterkeringen.

Planning

In het afgelopen halfjaar zijn twee mijlpalen bereikt. Dit was één geplande mijlpaal en één versneld bereikte mijlpaal. Het betreft het afgeven van de subsidiebeschikking voor het project Waddenzeedijk Texel en de versnelde afronding van het project Dijkversterking Krimpen. De oplevering van het project West-Zeeuws Vlaanderen is daarentegen vertraagd als gevolg van de vondst van enkele zeemijnen.

In de verslagperiode is bij drie projecten de planning aangepast bij een formeel contactmoment of met een verzoek tot wijziging (VtW). Bij de projecten Waddenzeedijk Texel, Lekdijk – KIS en Houtribdijk is de actuele projectplanning getoetst en is de verwachte vertraging van een half jaar in einde realisatie geformaliseerd met die kanttekening dat bij Lekdijk – KIS nog steeds de planning is dat 'dijk veilig' wel in 2017 zal gaan plaatsvinden en dat bij Houtribdijk de markt wordt uitgedaagd tot optimalisatie van de planning.

Risico's

De risico's met de grootste impact in tijd en geld blijven, net als in voorgaande verslagperiodes, gesignaleerd worden bij de grote en vaak complexe projecten die nog in de voorbereidingsfase zitten, zoals Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam, Den Oever en Houtribdijk. De beheerder en het programmabureau HWBP-2 hebben hier blijvend aandacht voor.

Voor wat betreft de financiële omvang van de risico's heeft in de verslagperiode een actualisatie plaatsgevonden van het risicoprofiel op programmaniveau. De totale financiële waarde van de risico's op programmaniveau is in de verslagperiode met 9 miljoen euro afgenomen (van 126 miljoen naar 117 miljoen euro).

Financiën

In de verslagperiode bedraagt het uitgavenbudget voor HWBP-2 € 3.054 miljoen. Gesaldeerd met de ontvangst bedragen de kosten voor HWBP-2 € 3.051 miljoen. De in de aanbestedingsbrief bij VGR9 aangekondigde vrijval van € 327 miljoen zal in het derde kwartaal van 2016 worden geformaliseerd waarna de actuele kosten € 2.724 miljoen zullen bedragen.

De programmaring is per saldo met 44 miljoen euro afgenomen en sluit per 30 juni 2016 op een bedrag van 2.680 miljoen euro. Dit komt doordat programma onvoorzien is geactualiseerd en doordat verschillende projectramingen bij een formeel contactmoment of met een verzoek tot wijziging (VtW) zijn bijgesteld.

De totale financiële waarde van de risico's op programmaniveau en in de projecten is in de rapportageperiode met 44 miljoen euro afgenomen. Deze risicoreservering bedraagt op 30 juni 2016 328 miljoen euro en past binnen het beschikbare budget.

1.3

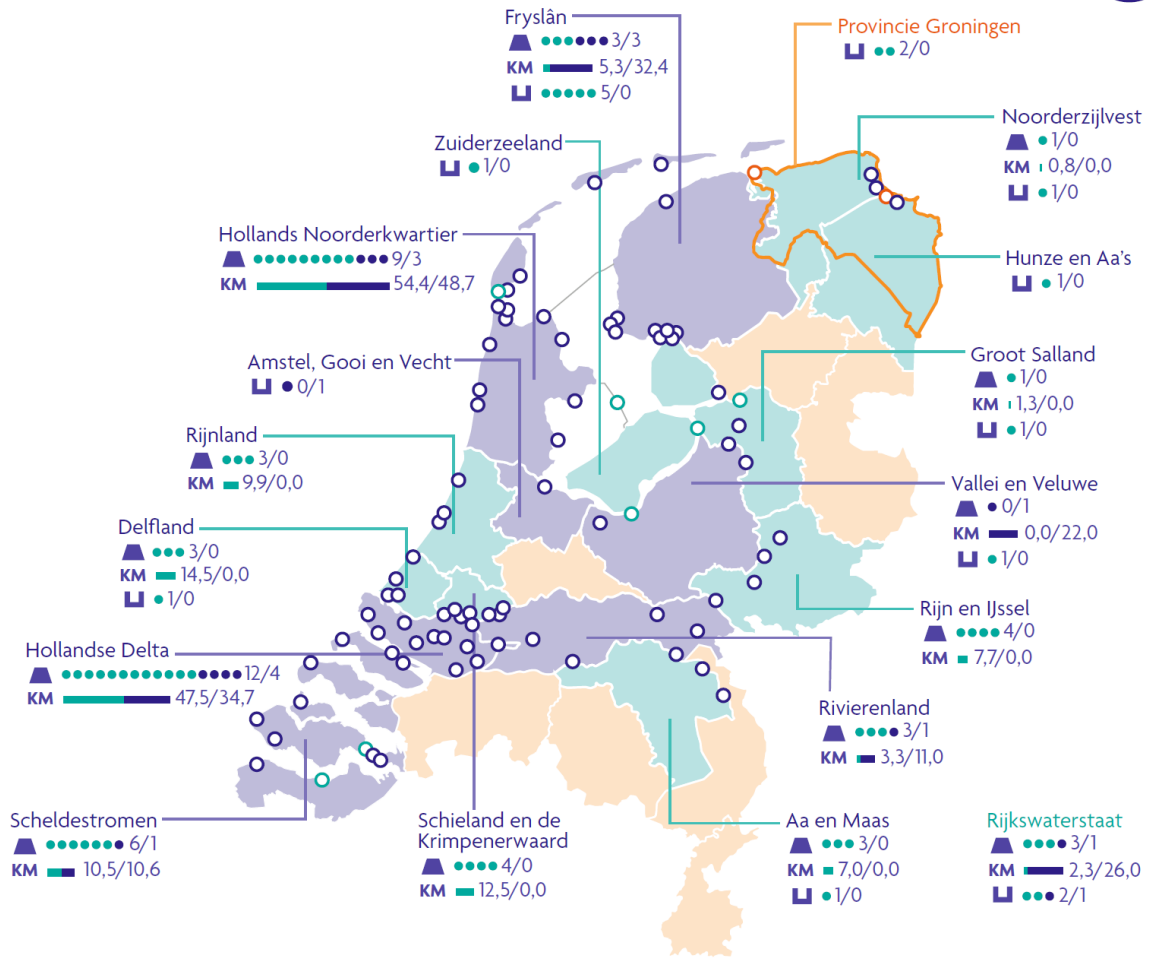
Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een toelichting op ontwikkelingen die zich in de rapportageperiode hebben voorgedaan in en rond het programma. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de ontwikkelingen in de basisreferenties scope (3), planning (4), risico's (5) en financiën (6) van het HWBP-2 aan bod.

Hoogwaterbeschermingsprogramma 2

Stand van zaken per 30 juni 2016

Aantal projecten **87**

Waterschappen

- alle projecten gereed
- projecten in uitvoering
- geen projecten

Projecten

- waterschappen
- provincie Groningen
- Rijkswaterstaat

Voortgang (aantal)

- dijken, dammen, duinen
- kunstwerken
- gerekend/in uitvoering

Voortgang (kilometer)

- dijken, dammen, duinen
- gerekend/in uitvoering

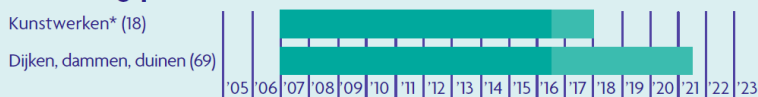
Doelstelling

Versterken van 362 km dijken, dammen en duinen en van 18 kunstwerken, om de inwoners van Nederland een betere bescherming tegen hoogwater te bieden.

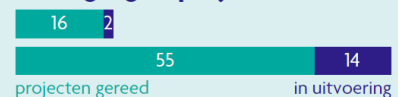
Budget €3,1 miljard

1,6	0,3	1,2
uitgegeven	verplichtingen	resterend

Uitvoeringsperiode

Voortgang 87 projecten

* Sluizen en gemalen

Figuur 1 Samenvatting stand van het HWBP-2, peildatum 30 juni 2016

2 Ontwikkelingen in en rond het programma

2.1 Algemene ontwikkelingen

In de verslagperiode hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan die van invloed zijn op het programma. De relevante ontwikkelingen zijn hierna beschreven.

Innovatie

In het HWBP-2 werken de waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan één grote dijkversterkingsopgave. Binnen deze alliantie werken zij samen aan de veiligheid, inpasbaarheid van de dijk en maatschappelijke meerwaarde. Bijvoorbeeld door de toepassing van Elastocoast bij het project Waddenzeedijk Friese Kust. Elastocoast is een innovatief en natuurvriendelijk materiaal dat de dijk ook de komende 50 jaar duurzaam beschermt tegen erosie en hoogwater. Door de toepassing van dit materiaal is het verwijderen van de huidige dijkbekleding niet nodig. Zo kan het project in een korte periode worden uitgevoerd.

Het inspectieprotocol voor breuksteen dat binnen het innovatiebudget ontwikkeld is, is in juni 2016 opgeleverd. Vanaf juni is er een vlakdekkende inspectiemethode beschikbaar als aanvulling op de bestaande methode op basis van steekproeven met kernboringen. Het inspectieprotocol zal binnenkort voorgelegd worden aan aannemersbedrijven en adviesbureaus.

In het project Lekdijk-KIS is in maart 2016 op een locatie in Streefkerk een monitoringproef opgeleverd. De komende jaren zal daar vastgesteld worden hoe de krachten op en vervorming van de daar gebouwde stalen damwand zich ontwikkelen als gevolg van de ophoging met grond. De resultaten zullen gebruikt worden om tot minder conservatieve ontwerpregels te komen.

2.2 Kwaliteit en auditing

Programmabeheersing

In de verslagperiode heeft de ADR de controle op VGR9 afgerond met een goedgekeurde accountantsverklaring. De ADR heeft vastgesteld dat de in de rapportage bij VGR8 genoemde doorontwikkeling van het risicomangement in de eerste helft van 2015 is doorgevoerd, dat de Eigenstandige Control Functie (ECF) verder vorm krijgt zoals bedoeld in het Governancemodel Grote Projecten (GGP) en dat alle aanbevelingen van de ADR uit het accountantsrapport bij VGR8 zijn opgevolgd.

De ADR controle bij VGR9 kwam voort uit het besluit om voor de grote projecten die nog werkten met een zogeheten gebroken boekjaar over te gaan tot harmonisatie van de controleperiode en deze gelijk te laten lopen met een kalenderjaar. De volgende accountantscontrole zal plaatsvinden bij VGR11.

In de afgelopen periode zijn de richtlijnen voor de contactmomenten C5 en C6 (zie bijlage) verder aangescherpt. De werkwijze is hiermee uniformer en eenduidiger geworden en de kwaliteit van de toetsen is verder verbeterd.

In maart 2016 heeft een bijeenkomst van het Samenwerkingsverband Waterbeschermingsprogramma's In Control (SWIC) plaatsgevonden, waarbij de beheersing van drie waterprogramma's (RvR, HWBP en HWBP-2) is besproken en de leerpunten zijn uitgewisseld.

2.3

Correspondentie met het parlement

De voortgang van het HWBP-2 is op 16 juni 2016 besproken in de vaste commissie voor Infrastructuur en Milieu. Verder heeft in de verslagperiode de volgende correspondentie met de Tweede Kamer plaatsgevonden over het HWBP-2.

Datum	Onderwerp
4 april 2016	Brief aanbieding negende voortgangsrapportage van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma van de minister van Infrastructuur en Milieu (32698 nr. 26).
11 april 2016	Brief aanbieding accountantsrapport bij de negende voortgangsrapportage van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma van de minister van Infrastructuur en Milieu (32698 nr. 27).
17 mei 2016	Lijst van vragen en antwoorden over de negende voortgangsrapportage van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (32698 nr. 28)

3 De scope van het programma

3.1 Programmascope

De programmascope van het HWBP-2 omvat 87 projecten. De beheerders voeren deze projecten uit om te bewerkstelligen dat afgekeurde dijkvakken en kunstwerken weer aan de vigerende veiligheidsnormen voldoen. De ligging van de projecten is op bijgaande kaart (figuur 2) weergegeven. Het betreft negen projecten uit de eerste toetsronde, negen 'Prioritaire Zwakke Schakels Kust' en 69 projecten uit de tweede toetsronde. De projecten worden onafhankelijk van elkaar gerealiseerd. In totaal worden 78 projecten door waterschappen en hoogheemraadschappen gerealiseerd, zeven door Rijkswaterstaat en twee door de provincie Groningen. De kaders die op deze ontwerpogave van toepassing zijn, maken onderdeel uit van de scope. In totaal gaat het om 18 kunstwerken en 362,4 km dijken.

3.2 Projectscopes

Voor de beheerders bestaat per afgekeurde waterkering een veiligheidsopgave, dit is de projectscope. De beheerder werkt deze veiligheidsopgave uit in te treffen maatregelen.

In de verslagperiode hebben zich geen scopewijzigingen voorgedaan in de projecten en zijn geen nieuwe verzoeken gedaan voor een scopewijziging.

Hierna is de kaart met de actuele scope van het programma opgenomen. Ook de actuele fase van de projecten is hierin aangegeven.

Figuur 2 Actuele scope van het programma, peildatum 30 juni 2016

4 Voortgang en planning

4.1 Voortgang van het programma

In de verslagperiode zijn twee mijlpalen bereikt. Het betreft de versnelde afronding van het project Dijkversterking Krimpen en de start van de realisatie van het project Waddenzeedijk Texel.

Per 30 juni 2016 bevinden zich in totaal drie projecten in de planstudiefase en 13 projecten in de realisatiefase. In totaal voldoen 71 projecten aan de vigerende veiligheidsnorm. De mutaties in de projectfase ten opzichte van voorgaande rapportage zijn gegeven in tabel 1.

Tabel 1
Mutaties in projectfase ten opzichte van vorige VGR

	VGR-8 30-6-2015	VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperio de	VGR-10 30-06-2016
Planstudiefase	6	4	-1	3
Realisatiefase	15	13	0	13
Gerealiseerde maatregelen	54	58	+1	59
Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de kering voldoet	12	12	0	12
Totaal	87	87	0	87

In het HWBP-2 wordt in totaal 362,4 km dijken en 18 kunstwerken versterkt. Tabel 2 geeft het aantal projecten in de planstudie- en realisatiefase per beheerder weer, met daarbij het aantal kilometers dijken, dammen en duinen en het aantal kunstwerken. In de verslagperiode is één project afgerond, waarbij 1,4 kilometer is versterkt. Het totaal aantal lopende projecten bedraagt nu zestien. Een overzicht van de afgeronde projecten is opgenomen in tabel 3.

Tabel 2
Projecten in de planstudie- en realisatiefase

	Totaal aantal lopende projecten	Projecten aan dijken, dammen, duinen		Projecten aan kunstwerken
HH Hollands Noorderkwartier	3	3	48,7 km	-
WS Hollandse Delta	4	4	34,7 km	-
Wetterskip Fryslân	3	3	32,4 km	-
RWS beheerders	2	1	26,0 km	1
Overige beheerders	4	3	43,6 km	1
Totaal	16	14	185,4 km	2

Tabel 3

Afgeronde HWBP-2
projecten

Beheerder	Code	Project	
HH Hollands Noorderkwartier	W1-001	Havendijk den Helder	
HH Hollands Noorderkwartier	W1-006	Balgzanddijk	
HH Hollands Noorderkwartier	W2-001	Wieringermeerdijk omgelegde Stonteldijk	
HH Hollands Noorderkwartier	W2-003	Markermeerdijk Hoorn - Enkhuizen	
HH Hollands Noorderkwartier	W2-024	Prins Hendrikpolder, steenbekleding	**
HH Hollands Noorderkwartier	W2-064	Bergen aan Zee	*
HH Hollands Noorderkwartier	W2-066	Egmond aan Zee	*
HH Hollands Noorderkwartier	W2-080	Koegraszeedijk	
HH Hollands Noorderkwartier	WZ-001	Zwakke schakels Noord-Holland	
WS Hollandse Delta	W1-003	Versterking Buitenhavendijk Middelharnis	
WS Hollandse Delta	W2-026	Dijkversterking Nieuwe Stadse Zeedijk	
WS Hollandse Delta	W2-028	Dijkversterking Oostmolendijk	
WS Hollandse Delta	WN-001	Dijkversterking Hellevoetsluis	
WS Hollandse Delta	WN-002	Dijkversterking BrielseMaasdijk	*
WS Hollandse Delta	WN-003b	Zettingsvloeiing Spui	***
WS Hollandse Delta	WN-004	Dijkversterking Spui West	***
WS Hollandse Delta	WN-014a	Dijkversterking IJsselmonde Noord en Zuid	*
WS Hollandse Delta	WN-014b	Dijkversterking Hilledijk	*
WS Hollandse Delta	WN-025	Zettingsvloeiing Dordtsche Kil	***
WS Hollandse Delta	WZ-006	Kust van Voorne	
WS Hollandse Delta	WZ-007	Flauwe Werk	
WS Fryslân	W2-013	Havendammen en steenbekleding Stavoren	
WS Fryslân	W2-021	Havendam Lemmer	
WS Fryslân	W2-045	Terschelling, Waddenzeekering	
WS Fryslân	WN-016	Johan Frisoluis Stavoren	
WS Fryslân	WN-019	Riensluis te Lemmer	
WS Fryslân	WN-020	Oude Zeesluis te Stavoren	*
WS Fryslân	WN-021	Inlaat Tacoziyl	*
WS Fryslân	WN-022	Inlaat Teroelsterkolk	*
HH van Schieland en de Krimpenerwaard	W1-008	Nederlekdiijk	
HH van Schieland en de Krimpenerwaard	W1-009	Bergambacht-Ammerstol-Schoonhoven	***
HH van Schieland en de Krimpenerwaard	W2-002	Dijkversterking Krimpen	***
HH van Schieland en de Krimpenerwaard	WN-017	Achterland Maeslantkering	*
WS Rivierenland	W1-010	Benedenstad Nijmegen	
WS Rivierenland	W2-042	Merwededijk te Werkendam	***
WS Rivierenland	W2-078	Diverse pipingmaatregelen	
WS Scheldestromen	W2-019	Onrustpolder Noord-Beveland	
WS Scheldestromen	W2-025	Kruiningenpolder	
WS Scheldestromen	W2-031	Zimmermanpolder Zuid-Beveland	
WS Scheldestromen	W2-082	Noorderstrand Schouwen	

WS Scheldestromen	WN-010	Westkapelle	
WS Scheldestromen	WN-011	Vlissingen	***
HH van Delfland	W2-079	Gemaal Westland	
HH van Delfland	WN-018	Achterland Maeslantkering	*
HH van Delfland	WZ-004	Scheveningen	***
HH van Delfland	WZ-005	Delflandse kust	
HH van Rijnland	W2-067	Kustverstreking Katwijk	***
HH van Rijnland	W2-068	Zandvoort, boulevard	*
HH van Rijnland	WZ-003	Kustversterking Noordwijk	
WS Aa en Maas	WN-012	Keent en Keent - Grave	
WS Aa en Maas	WN-015	Kunstwerken Boxmeer - Grave	
WS Aa en Maas	WN-023	Heusden	*
WS Aa en Maas	WN-024	Boxmeer	
WS Noorderzijlvest	W2-018	Afvalwaterleidingen	
WS Noorderzijlvest	W2-069	Waddenzeedijk Nieuwstad	
WS Groot Salland	W2-058	IJsseldijk bij Windesheim	
WS Groot Salland	W2-088	Gemaal Westerveld bij Zwolle	
WS Rijn en IJssel	W2-074	Den Elterweg te Zutphen	
WS Rijn en IJssel	W2-075	IJsseldijk stadsgracht Doesburg	
WS Rijn en IJssel	W2-077	Twentekanaaldijk	
WS Rijn en IJssel	W2-089	Pleijweg, Schaapdijk, Broekdijk te Arnhem	
WS Vallei en Veluwe	WN-013	Gemaal Antlia	
WS Hunze en Aa's	W1-004	Oude zeesluis Delfzijl	
WS Zuiderzeeland	W2-010	Kadoelersluis	
Provincie Groningen	W1-005	Schutsluis complex Delfzijl	
Provincie Groningen	W1-007	Keersluis Lauwersoog	
RWS Midden Nederland	R2-011	Roggebotsluis	
RWS Midden Nederland	R2-016	Nijkerkersluis	
RWS Zee en Delta	R2-022	Veerhaven Kruijningen	
RWS Zee en Delta	R2-034	Sluizencomplex Terneuzen	
RWS West Nederland Noord	R2-029	Molwerk in de Mokbaai, Texel	

* *Op basis van nader onderzoek is gebleken dat de kering voldoet aan de vigerende veiligheidsnorm, zonder dat maatregelen hoeven te worden getroffen.*

** *Het project voldoet aan de norm voor steenbekleding, maar wordt verder versterkt in W2-036*

*** *Het project is afgerond, maar financiële afwikkeling dient nog plaats te vinden.*

4.2 Planningsystematiek

Om de voortgang van de projecten te kunnen monitoren, geven beheerders de belangrijkste mijlpalen in de projectplanningen aan. De onderliggende documenten bij deze en andere mijlpalen worden bij formele contactmomenten door het programmabureau HWBP-2 getoetst. Een mijlpaal wordt als behaald beschouwd na de schriftelijke bevestiging van een positief toetsresultaat.

In tabel 4 is met kleur (oranje, groen en rood) aangegeven of de vastgestelde datum van een mijlpaal bij een formeel contactmoment of met een VtW is gewijzigd. Via een VtW kan tussentijds de planning worden bijgesteld wanneer er een te groot

verschil optreedt tussen de vastgestelde mijlpalen en de prognose. Dit instrument wordt ingezet wanneer er niet op korte termijn een contactmoment (zoals beschreven in de bijlage) is voorzien.

Bijgestelde mijlpalen zijn in paragraaf 4.4 toegelicht. De planning van projecten is sterk afhankelijk van specifieke projectomstandigheden en actuele ontwikkelingen in de projecten. Daarom geven de beheerders ieder kwartaal een prognose van mogelijke ontwikkelingen in de plannings van projecten. Deze ontwikkelingen zijn niet in de tabel weergegeven aangezien deze nog niet formeel zijn getoetst.

Tabel 4 geeft een overzicht van de planning met daarin aangegeven de mijlpalen die zijn voorzien binnen de lopende projecten. De tabel geeft een weergave van de formeel vastgestelde projectplanningen.

Code	Naam	Beheerder	Projectfase	Vigerende datum start realisatie	Vigerende datum einde realisatie
W2-085	Hoogwaterkering Den Oever	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2017 Q1	2019 Q4 *
R2-006	Houtribdijk	RWS Midden Nederland	planstudie	2016 Q4 (was 2016 Q3)	2020 Q1 * (was 2018 Q3)
W2-004	Markermeerdijk Hoorn - Edam - Amsterdam	HH Hollands Noorderkwartier	planstudie	2016 Q3	2021 Q1 *
W2-036	Waddenzeedijk Texel	HH Hollands Noorderkwartier	realisatie	✓	2020 Q3 * (was 2020 Q1)
W2-049	Ameland, Waddenzeekering	WS Fryslân	realisatie	✓	2018 Q3 *
W2-055	Lekdijk - K15	WS Rivierland	realisatie	✓	2018 Q3 * (was 2018 Q1)
WN-006	Ipensluis en Diemerdamsluis	HH Amstel, Gooi en Vecht	realisatie	✓	2017 Q4
W2-014	IJsselmeer, kleibekleding en pipingmaatregelen	WS Fryslân	realisatie	✓	2017 Q4
W2-030	Waddenzeedijk, Friese kust	WS Fryslân	realisatie	✓	2017 Q3
W2-062	Eemdijken en Zuidelijke Randmeren	WS Vallei en Veluwe	realisatie	✓	2017 Q3
WN-009	Dijkversterking Hoeksche Waard Noord	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	2017 Q2
WN-003a	Dijkversterking Spui Oost	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	2017 Q1
WN-008	Dijkversterking Hoeksche Waard Zuid	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	2017 Q1
WN-005	Dijkversterking Eiland van Dordrecht	WS Hollandse Delta	realisatie	✓	2017 Q1
R2-052	Keersluis Meppelerdiep Zwartsluis	RWS Oost Nederland	realisatie	✓	2016 Q4
WZ-009	West Zeeuws-Vlaanderen	WS Scheldestromen	realisatie	✓	2016 Q1

* Project naar verwachting ná 2017 opgeleverd

Voortgang mijlpalen:

- ✓ Mijlpaal is behaald
- Mijlpaal is nog niet behaald

Mutaties vigerende planning:

- Bij formeel contactmoment is een vroegere datum voor de mijlpaal vastgesteld
- Bij formeel contactmoment is een latere datum voor de mijlpaal vastgesteld met oplevering uiterlijk in 2017
- Bij formeel contactmoment is een latere datum voor de mijlpaal vastgesteld met verwachte oplevering ná 2017

Tabel 4 Planning met mijlpalen van de lopende projecten

4.3 Voortgang mijlpalen

Start realisatie

In deze verslagperiode is één subsidiebeschikking afgegeven. Dit betreft het project Waddenzeedijk Texel.

- W2-036 Waddenzeedijk Texel

In de verslagperiode is de subsidiebeschikking verstrekt en heeft gunning voor het project Waddenzeedijk Texel plaatsgevonden. Bij de beschikking is de verwachte oplevering in het derde kwartaal van 2020 geformaliseerd. In de aanbesteding van Waddenzeedijk Texel is de markt gestimuleerd om te versnellen. Dit heeft geleid tot een uitvoeringsplanning waarin de nadruk van uitvoering in 2017 en 2018 ligt en resterende werkzaamheden in 2019 zijn voorzien. In de verslagperiode is voor het deelproject Zandige Oplossing Prins Hendrik Zanddijk (ZOP) overeenstemming bereikt met de bestuurlijke partners van de realisatieovereenkomst. Daarmee staat de weg open voor uitvoering van deze zandige oplossing. In de verslagperiode zijn verder de planproducten geoptimaliseerd, waarna deze in de komende verslagperiode ter visie worden gelegd.

Einde realisatie

In de verslagperiode is één project versneld door de aannemer afgerond:

- W2-002 Dijkversterking Krimpen

De dijk tussen Krimpen aan den IJssel en Krimpen aan de Lek is versterkt en voldoet weer aan de veiligheidsnorm. In deze dichtbevolkte dijk van 1,4 kilometer zijn de afgelopen twee jaar diepwanden en damwanden aangebracht. Lokaal is de oude dijk vervangen door een nieuwe dijk. Deze werkzaamheden konden niet uitgevoerd worden zonder overlast te veroorzaken. Het project heeft daarom sterk ingezet op omgevingsmanagement zodat de overlast zoveel mogelijk is beperkt. Tijdens de feestelijke oplevering op 15 juni 2016 zijn de directe bewoners en bedrijven bedankt voor het getoonde begrip en geduld.

Er is één project waarvan afronding gepland stond in de verslagperiode:

- WZ-009 West Zeeuws-Vlaanderen

Het deelproject Waterdunen is afgelopen verslagperiode succesvol opgeleverd. Voor het deelproject Cadzand Maritiem is einde realisatie vertraagd, met extra maatregelen wel al in het vierde kwartaal van 2015 bereikt. Voor enkele inrichtingswerkzaamheden (waaronder het clubgebouw en inrichting openbare ruimte) is het niet gelukt de eerder opgelopen vertraging in te lopen. Deze vertragingen zijn ontstaan doordat in het tweede kwartaal van 2015 enkele zeemijnen zijn gevonden, waarbij een alternatieve detectiemethode benodigd was voordat sprake kon zijn van werkhervatting. De verwachting is dat einde realisatie uiterlijk in het vierde kwartaal van 2016 wordt bereikt.

4.4

Ontwikkelingen in de planning van het HWBP-2

Hierna zijn de belangrijkste ontwikkelingen beschreven die zich in de verslagperiode hebben voorgedaan in de planning van de projecten.

Bijgestelde mijlpalen

Als gevolg van ontwikkelingen in de projecten zijn de mijlpalen van drie projecten in de verslagperiode bij een formeel contactmoment bijgesteld. Het betreft wijzigingen in de planning van de projecten Waddenzeedijk Texel, welke in 4.3 is toegelicht en wijzigingen in de planning bij de projecten Houtribdijk en Lekdijk – KIS.

- R2-006 Houtribdijk

In de verslagperiode is de besluitvorming succesvol doorlopen waarmee de projectplanprocedure en aanbestedingsprocedure formeel gestart is. Ondanks deze voortvarende voortgang is de eerder opgelopen vertraging vanwege de nadere analyse naar de consequenties van de nieuwe normering niet meer geheel in te halen. Op basis van een verdere uitwerking van de projectplanning is de verwachting dat de start realisatie formeel plaatsvindt in het vierde kwartaal van 2016 wat leidt tot einde realisatie uiterlijk in het eerste kwartaal van 2020 in plaats van het derde kwartaal 2019. In VGR9 was al gemeld dat deze mijlpaal onder druk stond. De markt wordt uitgedaagd tot optimalisatie van de planning.

- W2-055 Lekdijk-KIS

In de afgelopen verslagperiode is de uitvoering conform planning verlopen. De uitvoeringswerkzaamheden zijn onverminderd doorgegaan, de kabels en leidingen zijn grotendeels verlegd en het werk wordt niet meer gehinderd door de grondverwerving. Ondanks deze voortvarende voortgang is de eerder opgelopen vertraging niet meer geheel in te halen. De latere beschikbaarheid van het vastgoed en de vertraagde verlegging van kabels en leidingen betekent voor het meest tijdkritische dijkvak dat deze, zoals in VGR9 reeds gemeld, uiterlijk in het tweede kwartaal van 2018 wordt opgeleverd. Het voldoen aan het veiligheidsniveau over het gehele traject wordt nog steeds uiterlijk eind 2017 voorzien.

Projecten die na 2017 worden opgeleverd

Naast de projecten Waddenzeedijk Texel, Lekdijk KIS en Houtribdijk voorzien op dit moment nog drie andere projecten dat de werkzaamheden na 2017 worden afgerond:

- W2-085 Hoogwaterkering Den Oever

In de verslagperiode is het projectplan ter inzage gelegd en is de aanbesteding gestart. Hiermee loopt het project conform planning.

Op de terinzagelegging van het projectplan is een tweetal zienswijzen ingediend. De mogelijke impact van de zienswijzen op de projectplanprocedure wordt als laag ingeschat. In de aanbesteding is de selectie succesvol afgerond en zijn de gegadigden nu bezig met de laatste stappen voorafgaand aan de indiening van de inschrijvingen. De laatste inzichten ten aanzien van het referentieontwerp zijn meegegeven aan de gegadigden middels de nota van inlichtingen. Naar aanleiding van bovenstaande ontwikkelingen is de haalbaarheid van de einddatum in het vierde kwartaal van 2019 stabiel gebleven.

- W2-004 Markermeerdijk Hoorn - Edam – Amsterdam

De afgelopen verslagperiode zijn de dijkontwerpen verder uitgewerkt door de alliantie op basis van kennis die de afgelopen jaren is verzameld en gecombineerd met de kennis vanuit de marktpartijen. Alle wensen, ideeën en waarden (cultuurhistorie, natuur et cetera) zijn samengebracht om op afgewogen wijze tot ontwerpoplossingen te komen die binnen de mijlpaal dijk veilig 2021 gerealiseerd kunnen worden. Vanuit het project wordt volop bijgedragen aan het onderzoek naar Bewezen Sterkte. Als er onderzoeksresultaten beschikbaar zijn zullen deze zo mogelijk worden toegepast bij het project Markermeerdijken.

- W2-049 Ameland, Waddenzeekering

In de verslagperiode zijn er grote stappen gezet in de uitvoering. Vanwege de asbestvondst is een aangepaste uitvoeringsfasering doorgevoerd. Hiermee zijn positieve ervaringen opgedaan. De verwachte oplevering vindt uiterlijk in het derde kwartaal van 2018 plaats. Het moment dijk veilig is gepland voor het einde van 2017.

5 Risicomanagement

5.1 Risicobeheersing

Het programma werkt door risicobeheersing aan het tegengaan van financiële tegenvallers en aan het voorkomen van vertraging. Door intensieve afstemming en communicatie worden risico's gesignaleerd en kunnen adequate maatregelen worden getroffen om de gevolgen van de risico's te beperken. De basis voor de risicobeheersing voor het gehele programma ligt bij de projecten, door de beheerders zal het merendeel van de risico's gesignaleerd en beheerst worden. Het risicomanagement door het programmabureau HWBP-2 is hierop aanvullend en richt zich zowel op risicobeheersing door de beheerders als door het programmabureau HWBP-2.

Het overzicht van de risico's wordt elk kwartaal geactualiseerd bij zowel de projecten als bij het programma. Nagegaan wordt of nieuwe risico's worden gezien, risico's zijn gewijzigd of dat aanvullende beheersmaatregelen nodig zijn. Het programmabureau HWBP-2 voert beheersmaatregelen uit, veelal in samenwerking met de beheerders, door onder andere (het faciliteren van) kennisdeling tussen de beheerders, het professionaliseren van de kennis bij de beheerders op specifieke onderwerpen en het bieden van specialistische kennis om bij risico's tot efficiënte oplossingen te komen.

Het merendeel van de projecten bevindt zich nu in de realisatiefase en is geschikt. In deze fase van het programma is er een steeds beter zicht op (uitvoerings)risico's en zijn in de projecten onderbouwde buffers opgenomen om de risico's op te vangen.

In de verslagperiode is specifiek ingezet op:

- Het nader onderbouwen en analyseren van het risicoprofiel en huidige risicoreserveringen op project- en programmaniveau, met als doel om een passende risicoreservering te behouden.
- Het professionaliseren van het risicomanagement bij de beheerders om de risico's in de projecten goed in beeld te hebben en adequaat te kunnen beheersen.

5.2 Risico's met gevolgen in tijd

Risico's met gevolgen in tijd voor het programma zijn die risico's uit de projecten welke niet opgevangen kunnen worden in de afgesproken buffers van het project waardoor deze tijdsgevolgen kunnen hebben op de verwachte opleverdatum van een of meerdere projecten en daarmee voor het programma.

De voornaamste risico's met gevolgen in tijd doen zich voor bij een aantal van de grote, complexe projecten die zich op het voor het programma kritische tijdspad bevinden. Deze toprisico's zijn weergegeven in tabel 5.

De omvang van de risico's wordt uitgedrukt in het aantal projecten waarbij het risico zich kan voordoen met daarbij de mogelijke vertraging in maanden per project.

Tabel 5

Toprisico's binnen het programma met gevolgen in tijd

Risico's met gevolgen in tijd	Aantal projecten / vertraging
Contractbeheersing en/of opgeleverde producten van het planproces of de marktbenadering zijn van onvoldoende kwaliteit	6 projecten / 0-6 maanden
Projectplan Waterwet blijkt niet Raad van State-proof te zijn	5 projecten / 3-12 maanden
Gronden komen te laat beschikbaar voor het project	3 projecten / 4-8 maanden
Kabels en leidingen zijn niet tijdig verlegd	3 projecten / 0-6 maanden
Ophoogslagen worden vertraagd door onvoorzien zettingsgedrag	2 projecten / 0-6 maanden

Het risico 'Er wordt alsnog besloten tot een andere variant voor een deel van een project' is uit de top-5 van risico's met gevolgen in tijd verdwenen, omdat besluitvorming over dit project heeft plaatsgevonden en niet is gekozen voor een andere variant.

Het risico 'Ophoogslagen worden vertraagd door onvoorzien zettingsgedrag' is hierdoor aan de top-5 met gevolgen in tijd toegevoegd. Ophoogslagen betreffen het aanbrengen van grond in meerdere lagen.

Deze risico's en de andere toprisico's met gevolgen in tijd zijn hierna toegelicht.

Contractbeheersing en/of opgeleverde producten van het planproces of de marktbenadering zijn van onvoldoende kwaliteit

Het risico dat de projectorganisatie onvoldoende is toegerust om op beheerste wijze het project te realiseren, leidt tot kwalitatief onvoldoende producten. Dit blijft een belangrijk risico voor het programma. Beheerders hebben beperkte ervaring met de omvang en complexiteit van deze grote projecten, zowel in de voorbereiding, als in de uitvoering met geïntegreerde contracten. Het risico neemt, naarmate het programma vordert, in omvang af. Het programmabureau HWBP-2 blijft zich samen met de beheerders inzetten op kennisoverdracht, het delen van ervaringen en de inzet van specialistische kennis ter beperking van dit risico.

Projectplan Waterwet blijkt niet Raad van State-proof te zijn

Het risico dat het projectplan Waterwet niet of niet in zijn geheel onherroepelijk wordt, leidt tot aanzienlijke vertraging in projecten omdat de ruimtelijke ordeningsprocedures veelal op het kritieke pad van de projecten liggen. Dit risico kan ontstaan door kwalitatief onvoldoende producten vanuit het planproces en bezwaren vanuit de omgeving.

Het programmabureau HWBP-2 neemt dit risico mee bij toetsing van mijlpalen en zet waar nodig specialistische kennis in bij beheerders ter beperking van dit risico. Tevens heeft extra inzet vanuit het programmabureau plaatsgevonden (o.a. het uitvoeren van consequentiaanalyses) nieuwe normering die naar verwachting op 1 januari 2017 in werking treedt.

Gronden komen te laat beschikbaar voor het project

Het risico dat gronden te laat beschikbaar zijn manifesteert zich aan het begin van de realisatiefase van de projecten. In de verslagperiode is wederom voortgang geboekt bij het verkrijgen van de benodigde gronden en het risico kan zich nu nog bij een drietal projecten voordoen (was een viertal projecten in VGR 9). Daarbij is tevens de verwachtingswaarde gedaald.

Ter beheersing van dit risico wordt ingezet op kennisdeling middels een expertplatform, waarin het programmabureau HWBP-2 actief samenwerkt met het HWBP en de beheerders gedurende vakdagen. Daarnaast wordt met beheerders, indien nodig, naar mogelijkheden voor versnelling gezocht.

Kabels en leidingen zijn niet tijdig verlegd

Het niet tijdig verleggen van kabels en leidingen leidt tot vertraging tijdens de uitvoering van werkzaamheden. Vergelijkbaar met het risico van grondverwerving is in de verslagperiode voortgang geboekt met het verleggen van kabels en leidingen en kan het risico zich nu nog bij drie projecten voordoen (was een vijftal projecten in VGR 9). Daarbij is tevens de verwachtingswaarde gedaald. Ook voor dit risico werkt het programmabureau HWBP-2, samen met het HWBP, de beheerders en de kabel- en leidingbeheerders, actief aan kennisdeling en worden specialisten op het gebied van kabels en leidingen ingezet bij projecten waar dit risico speelt. Daarnaast maken projecten met vraagstukken omtrent kabels en leidingen gebruik van de ervaring die andere beheerders hebben opgedaan.

Ophoogslagen worden vertraagd door onvoorzien zettingsgedrag

Indien gedurende de uitvoering van projecten zettingen niet plaatsvinden zoals verwacht, kan vertraging optreden in de uitvoering waardoor de opleverdata niet gehaald worden.

Voor de projecten waar dit risico speelt zoekt het programmabureau HWBP-2 samen met de beheerder naar mogelijkheden voor beheersing of versnelling, waarbij wordt gezocht naar een goede balans tussen zettingsversnelling en uitvoeringsstabiliteit. Tevens wordt expertise uit het hoogwaterbeschermingsnetwerk aan de beheerders aangeboden.

5.3 Risico's met gevolgen in geld

Risico's met gevolgen in geld voor het programma zijn die risico's uit de projecten welke niet opgevangen kunnen worden binnen de raming van het project waardoor deze risico's kostenconsequenties kunnen hebben voor het programma. De voornaamste risico's met gevolgen in geld zijn weergegeven in tabel 6.

De omvang van de risico's wordt uitgedrukt in het aantal projecten waarbij het risico zich kan voordoen met daarbij de totale verwachtingswaarde van de gevolgen in geld voor het programma. Eén toprisico voor geld vormt ook een toprisico voor tijd.

Tabel 6

Toprisico's binnen het programma met gevolgen in geld

Risico's met gevolgen in geld	Aantal projecten / verwachtingswaarde gevolgen in geld
Project risicoreservering sluit niet (meer) aan bij het actuele risicoprofiel van het project (realisatie)	4 projecten / € 16 miljoen
Contractbeheersing en/of opgeleverde producten van het planproces of de marktbenadering zijn van onvoldoende kwaliteit	6 projecten / € 8 miljoen
Raming bij het moment van beschikken valt hoger uit dan de eerder vastgestelde raming (planstudie)	3 projecten / € 10 miljoen
Meer nadeelcompensatie of planschade dan voorzien	Nader te bepalen/ € 2 miljoen
Aanzienlijke schade aan het werk tijdens de uitvoering	Nader te bepalen/ € 2 miljoen

Ten opzichte van de voorgaande verslagperiode is het risico 'Er wordt alsnog besloten tot een andere variant voor een deel van een project' vervallen uit de Top-5 van risico's met gevolgen in geld omdat besluitvorming over dit project heeft plaatsgevonden en niet is gekozen voor een andere variant.

Het risico 'Tijdens de realisatie wijkt de ondergrond af van wat verwacht is' is geherformuleerd tot het risico 'Aanzienlijke schade aan het werk tijdens de uitvoering'.

Het risico 'Meer nadeelcompensatie of planschade dan voorzien' is door het vervallen van andere risico's opgenomen in de Top-5 risico's met gevolgen voor geld.

Deze risico's en de andere top risico's met gevolgen in geld zijn hierna toegelicht.

Project risicoreservering sluit niet (meer) aan bij het actuele risicoprofiel van het project

Dit risico betreft enkele projecten waarbij de kosten en het actuele risicoprofiel niet meer kunnen worden opgevangen binnen de raming inclusief risicoreservering van het project en daardoor de huidige beschikking overstijgen. Oorzaak hiervoor is bijvoorbeeld claims van aannemers.

Het programmabureau HWBP-2 stimuleert kennisuitwisseling tussen de beheerders en ondersteunt de beheerders met specialistische kennis bij de afhandeling van claims zodat claims zorgvuldig en zonder onnodige meerkosten kunnen worden afgehandeld.

In de verslag periode is de financiële omvang van dit risico afgenomen door meer duidelijkheid in ontwikkeling van claims. Het aantal projecten waarbij dit risico kan optreden is met één toegenomen.

Contractbeheersing en/of opgeleverde producten van het planproces of de marktbenadering zijn van onvoldoende kwaliteit

Dit risico is op programmaniveau benoemd als top risico met gevolgen in tijd én geld. Het risico dat de projectorganisatie onvoldoende is toegerust om op beheerste wijze het project te realiseren, leidt tot kwalitatief onvoldoende producten. Dit blijft een belangrijk risico voor het programma. Beheerders hebben beperkte ervaring met de omvang en complexiteit van deze grote projecten, zowel in de voorbereiding, als in de uitvoering met geïntegreerde contracten. Het programmabureau HWBP-2 blijft samen met de beheerder inzetten op kennisoverdracht, het delen van ervaringen en de inzet van specialistische kennis ter beperking van dit risico.

De omvang van dit risico en het aantal projecten waarbij het kan optreden is de afgelopen verslagperiode afgenomen.

Raming bij het moment van beschikken valt hoger uit dan de eerder vastgestelde raming (realisatie)

Dit risico heeft betrekking op de situatie wanneer de beschikking hoger uitvalt dan eerder is geraamd. Het treedt op wanneer nadere uitwerking van de plannen of aanpassing van planning door bijvoorbeeld zienswijzen leiden tot een bijgestelde raming. Het kan nog bij een drietal projecten optreden (was een vijftal projecten in VGR 9).

Het programmabureau HWBP-2 beheerst dit risico door ieder kwartaal een prognose te vragen van beheerders. Daarnaast vindt beheersing plaats door de ontwikkeling van de raming per project te monitoren door middel van de kwartaalgesprekken en de reguliere afstemming met de beheerders.

Meer nadeelcompensatie of planschade dan voorzien

Dit risico treedt op wanneer bij projecten schades of andere negatieve effecten op de omgeving ontstaan die niet zijn voorzien of die (aanzienlijk) groter zijn dan voorzien. Hierdoor ontstaan mogelijk meerkosten welke niet opgevangen kunnen worden binnen de beschikking van het project.

Beheersing van dit risico vanuit het programmabureau HWBP-2 vindt plaats door agendering in de kwartaalgesprekken met de beheerders en tijdens de reguliere afstemming met de beheerders. Daarnaast biedt het programmabureau HWBP-2 ondersteuning aan de beheerders bij het ramen van de omvang van mogelijke nadeelcompensatie.

Aanzienlijke schade aan het werk tijdens de uitvoering

Dit risico betreft het optreden van calamiteiten tijdens de realisatie van projecten door bijvoorbeeld het bezwijken van een constructie of een dijk. Het kan optreden wanneer tijdens de realisatie de ondergrond afwijkt van wat is verwacht. Dit risico leidt tot onvoorziene herstelkosten en kosten voor het moeten aanpassen van het ontwerp.

De beheersing door beheerders betreft met name het zoeken naar een verantwoorde balans tussen grondonderzoek, engineering, terugvalopties, maatregelen, monitoring en evaluatie. Vanuit het programmabureau HWBP-2 wordt desgewenst specialistische expertise ingebracht.

5.4 Algemeen beeld op programmaniveau

Risicoreservering op programmaniveau

De financiële omvang van de risico's bedraagt 117 miljoen euro en bestaat voor 42 miljoen euro uit benoemde risico's en voor 75 miljoen euro uit onbenoemde risico's.

De financiële omvang van de benoemde risico's is in de verslagperiode met 7 miljoen euro afgenomen als gevolg van actualisatie en nadere analyse van het risicoprofiel en de risicoreserveringen op project- en programmaniveau. Inhoudelijk zijn de (mutaties in de) risico's toegelicht in paragraaf 5.3

De financiële waarde van onbenoemde risico's is in de verslagperiode met 2 miljoen euro afgenomen als gevolg van de herberekening van 5 % van het totaal van de projectramingen van de lopende projecten en de raming van de programmakosten.

Tabel 7

Financiële waarde risico's op programmaniveau, weergegeven in miljoen euro

	VGR-8 30-6-2015	VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperiode	VGR-10 30-6-2016
Benoemde risico's op programmaniveau	73	49	-7	42
<i>'Beheersing</i>	73	0	0	0
<i>'Project risicoreservering sluit niet (meer) aan bij het actuele risicoprofiel van het project'</i>	0	18	-2	16
<i>'Contractbeheersing en/of opgeleverde producten van het planproces of de marktbenadering zijn van onvoldoende kwaliteit'</i>	0	10	-2	8
<i>'Raming bij C3b valt hoger uit dan de eerder vastgestelde raming'</i>	0	10	0	10
<i>'Er wordt alsnog besloten tot een andere variant voor een deel van een project</i>	0	3	-3	0
<i>'Tijdens de realisatie wijkt de ondergrond af van wat verwacht is'</i>	0	2	-2	0
<i>'Meer nadeelcompensatie en planschade dan voorzien'</i>	0	0	+2	2
<i>'Aanzienlijke schade aan het werk tijdens de uitvoering (bezwijken van constructies of dijk)'</i>	0	0	+2	2
<i>Diverse risico's</i>	0	6	-2	4
Onbenoemde risico's programmaniveau	101	77	-2	75
Financiële verwachtingswaarde risico's op programmaniveau	174	126	-9	117

Exogene risico's voor het programma

Het programma kent ook exogene risico's. Dit zijn risico's die buiten de scope (opdracht) van het programma vallen, maar wel gevolgen kunnen hebben voor de kosten of de planning van het programma.

Het belangrijkste exogene risico betreft de nieuwe normering. Voor HWBP-2 projecten is de vigerende normering het uitgangspunt. Hierdoor bestaat het risico dat bij de terinzagelegging van het projectplan Waterwet bezwaar wordt gemaakt tegen de voorgestelde oplossing, omdat deze afwijkt van een oplossing op basis van

de nieuwe normering. Hierdoor komen effecten als doelmatigheid, inpassing en milieueffecten ter discussie te staan. Als beheersmaatregel zijn consequentianalyses van de nieuwe normering uitgevoerd bij alle projecten in de planuitwerkingsfase.

6 Financiën

6.1 Programmabudget

In de verslagperiode bedraagt het uitgavenbudget op 30 juni 2016 € 3.053,6 miljoen. Tabel 8 geeft de budgetreeks aan. De in de aanbestedingsbrief bij VGR9 aangekondigde budgetvrijval van € 327 miljoen zal in het derde kwartaal van 2016 door de Tweede Kamer worden behandeld.

Tabel 8

Budgetreeks in de rijksbegroting, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2015

	Totaal	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
VGR-8 30-6-2015	3.225,8	1.513,6	306,5	309,8	240,2	132,4	244,9	357,0	89,3	32,1
VGR-9 31-12-2015	3.051,2	1.394,7	341,6	283,6	213,5	132,3	117,7	128,5	159,8	279,5
VGR-10	3.053,6	1.394,7	344,0	283,6	213,5	132,3	117,7	128,5	159,8	279,5
Verwerking terugbetaling voorschotten *)	2,4	0,0	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
VGR-10 30-6-2016	3.051,2	1.394,7	341,6	283,6	213,5	132,3	117,7	128,5	159,8	279,5

*) Conform de begrotingsregels worden terugbetalingen van verstrekte voorschotten bruto verantwoord ofwel als ontvangst en hogere uitgaven verantwoord. Bij 1^e supplettoire wet 2016 is een terugbetaling ad € 2,4 miljoen als hogere ontvangst verantwoord en als hoger uitgavenbudget aan HWBP-2 toegevoegd. Het uitgavenbudget voor HWBP-2 bedraagt daarmee € 3.053,6 miljoen. Gesaldeerd met de ontvangsten bedragen de kosten voor HWBP-2 € 3.051,2 miljoen.

Tabel 9 geeft inzicht in de gebudgetteerde ontvangsten van de waterschappen voor de financiering van het HWBP-2. Deze ontvangsten bedragen in totaal € 1.177,6 miljoen.

Tabel 9

Ontvangsten van de waterschappen t.b.v. budget HWBP-2, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2014

	Totaal	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
VGR-8 30-6-2015	1.177,1	535	152,1	158,4	114,5	113,0	104,1	0,0	0,0	0,0
VGR-9 31-12-2015	1.177,1	535	152,1	158,4	114,5	113,0	104,1	0,0	0,0	0,0
VGR-10 30-6-2016	1.177,6	535	152,6	158,4	114,5	113,0	104,1	0,0	0,0	0,0

Tabel 10 geeft een overzicht van de gerealiseerde ontvangsten van de waterschappen, conform de afspraken uit het Bestuursakkoord Water. Van de bijdrage van de waterschappen van € 152,6 miljoen is voor dit jaar tot 30 juni 2016 € 120,2 miljoen ontvangen.

Tabel 10

Cumulatieve ontvangsten waterschappen, weergegeven in miljoen euro

	t/m VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperiode	t/m VGR-10 30-06-2016
Ontvangsten	535,0	120,2	655,2

6.2 Programmaraming

De programmaraming bestaat uit het totaal van de gerealiseerde en de nog te realiseren kosten voor het HWBP-2. De raming is samengesteld uit de door de beheerders opgestelde (en door het programmabureau HWBP-2 getoetste) projectramingen, de kosten voor het programmabureau HWBP-2 (overige projectkosten) en het programma onvoorzien.

De programmaraming is in de verslagperiode per saldo met 44 miljoen euro afgenomen en bedraagt op 30 juni 2016 2.680 miljoen euro. Deze netto afname komt voort uit het saldo van wijzigingen in projectramingen bij contactmomenten of

een uitgevoerde VtW (- 35 miljoen euro) en een bijstelling van programma onvoorzien (- 9 miljoen euro).

Binnen de programmaraming bedraagt de totale omvang van de onvoorzien kosten 328 miljoen euro, bestaande uit 211 miljoen euro onvoorzien op projectniveau en 117 miljoen euro onvoorzien op programmaniveau. In tabel 11 is de opbouw van de programmaraming weergegeven. De mutaties zijn verderop toegelicht.

Tabel 11

Programmaraming, weergegeven als verwachtingswaarde in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2015

	VGR-8 30-6-2015	VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperiode	VGR-10 30-6-2016
Subtotaal projectramingen	2.681	2.553	-35	2.518
Project voorzien	2.433	2.307	0	2.307
Project onvoorzien	248	246	-35	211
Overige projectkosten	45	45	0	45
Programma onvoorzien	174	126	-9	117
Totaal HWBP-2	2.900	2.724	-44	2.680

Op basis van de doorrekening van de programmaraming is de verwachting dat de bandbreedte van de uitgaven tussen 2,5 miljard en 2,8 miljard euro ligt.

Overige projectkosten

Deze kosten bestaan uit de gerealiseerde kosten tot en met 30 juni 2016 en een door het programmabureau HWBP-2 opgestelde raming van de verwachte programmabureaustkosten over de periode tot en met 2021. De raming van deze kosten is in de verslagperiode niet gewijzigd en bedraagt 45 miljoen euro.

Programma onvoorzien

In de verslagperiode is de financiële verwachtingswaarde met 9 miljoen euro afgenomen tot een totale risicoreservering op programmaniveau van 117 miljoen euro. Dit is in paragraaf 5.3 toegelicht.

Projectramingen

Het totaal van de projectramingen is in de verslagperiode met 35 miljoen euro afgenomen tot een bedrag van 2.518 miljoen euro. Een onderverdeling van de projectkosten naar projectfase is weergegeven in tabel 12.

Tabel 12

Projectkosten per projectfase, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2015

	VGR-8 30-06-2015	VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperiode	VGR-10 30-06-2016
Subtotaal lopende projecten	1.975	1.498	-51	1.447
Projecten in planstudie	926	805	-163	642
Projecten in realisatie	1.049	693	112	805
Gerealiseerde projecten	706	1.055	+16	1.071
Totaal projectramingen	2.681	2.553	-35	2.518

De belangrijkste mutaties in de ramingen van de projecten betreffen:

- Het verwerken van de financiële meevallers bij het vaststellen van de beschikkingen en de daaropvolgende eindafrekening van de projecten Zwakke Schakels Noord-Holland en Zettingsvloeiing Spui.
- Het verwerken van een VtW bij het project Houtribdijk op basis van het MIRT 3B besluit van de minister van Infrastructuur en Milieu.
- Het verwerken van de beschikkingsverlening (het C3b-moment) bij het project Waddenzeedijk Texel. Het deelproject ZOP van het project Waddenzeedijk Texel is niet opgenomen in de beschikking en bevindt zich nog in de planuitwerkingsfase.

Tabel 13 bevat een onderverdeling van de projectkosten naar beheerders, zowel in de planstudiefase als in de realisatiefase.

Tabel 13

Raming van de projecten in planstudiefase en realisatiefase per beheerder, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2015

	VGR-8 30-6-2015		VGR-9 31-12-2015		VGR-10 30-6-2016	
	aantal projecten	raming	aantal projecten	raming	aantal projecten	raming
Beheerder						
HH Hollands Noorderkwartier	4	960	4	647	4	644
WS Hollandse Delta	5	252	4	207	4	207
Overige beheerders en innovatiebijdrage	12	763	9	644	8	596
Lopende projecten	21	1.975	17	1.498	16	1.447
Gerealiseerde projecten	66	706	70	1.055	71	1.071
Totaal	87	2.681	87	2.553	87	2.518

Tabel 14

Projectkosten per type bekostiging, weergegeven in miljoen euro
Prijspeil 1-1-2015

	VGR-8 30-6-2015	VGR-9 31-12-2015	VGR-10 30-6-2016
Subsidieprojecten en innovatiebijdrage	1.844	1.737	1.725
Projecten Zwakke Schakels	631	633	613
Projecten Rijkswaterstaat	206	183	180
Totaal projectramingen	2.681	2.553	2.518

6.3

Ontwikkelingen in de ramingen van de lopende projecten

Uit de rapportage van de beheerders over deze (en vorige) verslagperioden blijkt dat zich verschillende ontwikkelingen voordoen die van invloed kunnen zijn op de projectkosten. Om inzicht te geven in de financiële gevolgen van deze ontwikkelingen, geven de beheerders een prognose voor de projectramingen. Een eventuele bijstelling van de raming vindt plaats bij een formeel contactmoment, bij een VtW of bij de eindafrekening van een project.

Ontwikkelingen als gevolg van een nadere uitwerking in de planstudiefase

Naarmate de voorbereiding van een project in de planstudiefase verder vordert en het ontwerp wordt verfijnd, ontstaat gaandeweg concreter zicht op de uiteindelijk te verwachten kosten en neemt het inzicht in de risico's toe. Dit kan leiden tot een prognose die afwijkt van de raming, totdat bij een formeel contactmoment of met een VtW de raming hier op wordt aangepast. In 6.2 zijn de belangrijkste wijzigingen in de raming toegelicht. In de komende periode worden geen grote wijzigingen verwacht in de raming.

Ontwikkelingen als gevolg van een gewijzigd aanbestedingsresultaat

De aanbestedingsresultaten van eerder gegunde projecten uit voorgaande verslagperiodes zijn in de raming (zie 6.2) verwerkt. In de komende periode worden geen grote wijzigingen verwacht in de raming.

6.4

Kasreeks

Ten behoeve van de Rijksbegroting stelt het programmabureau HWBP-2 iedere verslagperiode een overzicht op van realisatie en prognose van verplichtingen en kasuitgaven voor het lopende jaar en de jaren daarna. De kasreeks is gebaseerd op gegevens van de beheerders die zijn beoordeeld door het programmabureau. In tabel 15 is deze kasreeks opgenomen.

Tabel 15

Kasreeks, weergegeven in miljoen euro

	Totaal	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
VGR-8 30-6-2015	2.900	1.387	227	284	258	148	133	64	102	297
VGR-9 31-12-2015	2.724	1.392	218	274	223	146	128	44	72	227
VGR-10 30-6-2016	2.680	1.392	213	269	206	139	122	45	118	176

6.5

Apparaatskosten Rijkswaterstaat

Om inzicht te geven in de integrale kosten van het HWBP-2 is in tabel 16 aangegeven hoeveel budget voor de interne RWS kosten in de begroting is opgenomen. Het budget van de interne kosten bedraagt per 30 juni 2016 in totaal 32 miljoen euro. Dit bedrag is conform de afspraken met betrekking tot de bekostigingssystematiek van RWS niet opgenomen in de raming en het budget van het HWBP-2. Deze kosten zijn niet gewijzigd ten opzichte van de voorgaande verslagperiode.

Tabel 16

Apparaatskosten Rijkswaterstaat, weergegeven in miljoen euro

	Totaal	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
VGR-8 30-6-2015	32	22	2	2	2	2	2	0
VGR-9 3-12-2015	32	22	2	2	2	2	2	0
VGR-10 30-6-2016	32	22	2	2	2	2	2	0

6.6

Cumulatieve verplichtingen en uitgaven

Tabel 17 geeft een overzicht van de cumulatieve financiële verplichtingen die sinds de start van het programma tot en met 30 juni 2016 door het programma zijn aangegaan. De in de verslagperiode aangegane verplichtingen betreffen de nieuw verstrekte beschikkingen en de bijstellingen naar aanleiding van de eindafrekeningen (verstrekte subsidievaststellingen). Dit leidt tot een toename in de cumulatieve verplichtingen.

Tabel 17

Cumulatieve verplichtingen, incl BTW, weergegeven in miljoen euro

	t/m VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperiode	t/m VGR-10 30-6-2016
Verplichtingen	1.761	137	1.898

Op basis van de aangegane verplichtingen kunnen betalingen worden verricht. In de verslagperiode zijn voorschotten verleend op nieuwe en bestaande beschikkingen en hebben eindafrekeningen plaatsgevonden. Dit is in tabel 18 aangegeven. Het betreft de uitgaven die sinds de start van het programma tot en met 30 juni 2016 zijn gedaan.

Tabel 18

Cumulatieve uitgaven, incl BTW, weergegeven in miljoen euro

	t/m VGR-9 31-12-2015	Mutaties verslagperiode	t/m VGR-10 30-6-2016
Uitgaven	1.390	179	1.569

Bijlage werkwijze subsidieverlening door het rijk

Tijdens de zes jaarlijkse toetsingen van de primaire waterkeringen in het kader van de Waterwet onderzoeken de beheerders deze waterkeringen op verschillende faalmechanismen. Zodra in de eerste of tweede toetsronde werd geconstateerd dat een kering als gevolg van één faalmechanisme niet voldeed, werd de kering afgekeurd.

De beheerders zorgen voor het op sterkte brengen van de waterkering. Op basis van de Waterwet komen de maatregelen van het HWBP-2 in aanmerking voor subsidiëring door het rijk. Hiertoe toetst het rijk de maatregelen aan de subsidiërcriteria robuust, sober en doelmatig. Op basis hiervan geeft het ministerie een voorlopige beschikking af die als grondslag dient voor de uitbetaling van voorlopige subsidies aan de beheerder. De hoogte van definitieve subsidie wordt op basis van nacalculatie door het rijk vastgesteld. Voor rechtmatige subsidieverstrekking vindt een aantal van contactmomenten tussen beheerders en rijk plaats. Elk contactmoment wordt onderbouwd met kwantitatief en kwalitatief adequate documentatie.

Contactmoment 1 Startnotitie: dit contactmoment vindt plaats wanneer de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (voorheen Startnotitie MER) in concept is opgesteld. Bij dit contactmoment gaat het erom dat wordt vastgesteld dat de juiste ontwerpogave en de juiste uitgangspunten worden gehanteerd en of het palet aan principeoplossingen ook een oplossing bevat die later als sober, doelmatig en robuust aangemerkt kan worden. Het zoeken van de mogelijke oplossingen is een iteratief proces waarbij de effecten van alle varianten worden afgewogen. Indien er nog veel onzekere variabelen zijn kan in het proces vóór het vaststellen van het voorkeursalternatief nog sprake zijn van (sterk) variërende planningen en kostenramingen.

Contactmoment 2 Voorkeursalternatief: doel van dit contactmoment is om te bepalen welke ontwerpvarianten bestaan en hoe de afweging heeft plaatsgevonden die tot het voorkeursalternatief heeft geleid. Het rijk toetst of het voorkeursalternatief als sober, doelmatig en robuust aangemerkt kan worden. Indien ook andere belangen dan het veiligheidsbelang een plaats hebben gekregen in het voorkeursalternatief toetst het ministerie welk deel van de te maken kosten aan veiligheid is toe te rekenen en voor subsidie in aanmerking komt.

Contactmoment 3 Projectplan: bij dit contactmoment wordt het concept projectplan (voorheen: dijkversterkingsplan) getoetst op de criteria sober, doelmatig en robuust. Bij dit contactmoment wordt bepaald welk deel van de te maken kosten gerelateerd is aan de veiligheidsopgave en derhalve voor subsidie in aanmerking komt. De toetsing vindt plaats voordat het projectplan de inspraakprocedure ingaat en de goedkeuringsprocedure van de provincie doorloopt. Nadat het projectplan door de provincie is goedgekeurd kan het waterschap een subsidieaanvraag indienen. Het ministerie geeft naar aanleiding van de subsidieaanvraag een voorlopige beschikking af die als grondslag dient voor de uitbetaling van voorlopige subsidies aan de beheerder.

Contactmoment 4 Voorbereiden aanbesteding: dit contactmoment dient om aan de hand van de opgestelde marktvraag dan wel het opgestelde bestek te bepalen welke aanbestedingsrisico's bestaan en welke maatregelen kunnen worden getroffen om deze te reduceren of voorkomen.

Contactmoment 5 Realisatie: tijdens de realisatie van projecten wordt door middel van rapportages en de jaarverantwoordingen de gerealiseerde en geplande voortgang gevolgd. Indien de realisatie daartoe aanleiding geeft, volgt een contactmoment 5 teneinde dreigende realisatie risico's te reduceren of voorkomen.

Contactmoment 6 Eindafrekening: zodra het project is afgerond, toont de beheerder aan dat de in het formeel goedgekeurde projectplan beschreven aanpassingen aan de hoogwaterkering zijn gerealiseerd en dat de waterkering aan de vigerende norm voldoet. Een eindafrekening wordt opgesteld waarbij de verstrekte voorlopige subsidies worden verrekend met de werkelijk gemaakte kosten. Ook wordt dan de subsidiebeschikking definitief vastgesteld.